

Verlagen sessies belangenorganisaties

Koersfase - Omgevingsvisie NH2050

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Sessie 1: Water	4
Sessie 2: Energie	8
Sessie 3: Economie.....	10
Sessie 4: Wonen.....	15
Sessie 5: Landbouw.....	20
Sessie 6: Mobiliteit.....	25
Sessie 7: Groen	31

Inleiding

Noord-Holland is prachtig in al haar diversiteit. Veel van wat we nu zo mooi vinden, hebben we met onze eigen handen opgebouwd. Maar door klimaatverandering, bevolkingsgroei en nieuwe technieken moeten we ook nadenken over de toekomst van onze provincie. De provincie stelt een omgevingsvisie op voor 2050 en is inmiddels in de koersfase aanbeland. In deze fase organiseert de provincie een reeks bijeenkomsten met inwoners, belangenorganisaties en gemeenten. Voorliggend document is het verslag van de sessies met de belangenorganisaties.

Sessie 1: Water

22 maart, 15:00-17:00 uur

Aanwezig:

Waternet – Marisse Boegheim, Eddy Yedema
HHS Rijnland – Erwin Groot, Dolf Kern
VRZW – Gert Jan Winter
RWS – Corien Kuipers, Hans Overbeek
PWN – Jos Dekker
LTO Noord – Tessa de Ruyter, Kees Stoop
MNH – Erna Krommendijk
HHS Noordkwartier – Maran van Heeswijk

Agendapunt 1: Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – planning en proces.

In de Koersfase vindt de formulering van lange termijn ambities plaats. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. De besluitvormingsfase wordt gestart met het besluit van GS tot vaststellen en vrijgeven van het Koersdocument voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017. 2050 is de horizon, de visie is een lange termijn visie, maar het is bijna ondenkbaar dat een visie 32 jaar geldig kan blijven

→ *Vraag: is de ruimte er om zorgvuldig het koersdocument in elkaar te zetten – zodat ook aan de achterkant alles klopt?*

De deadline is 2018, ook omdat de statenverkiezingen zijn in 2019. Dan is het heel lastig om de politieke discussie te voeren, dus moeten we echt zomer 2018 klaar zijn. Daarnaast is zorgvuldigheid in het proces van belang.

→ *Vraag: Kun je niet beter het concept overleggen met de nieuwe staten – draagvlak creëren?* Naast een visie heb je ook programma's en aanhangende projecten – die laten we over aan de nieuwe staten. Door nu te beginnen vorm je al op de korte termijn draagvlak en eigendom rondom de visie.

→ *Vraag: Wordt er ook gekeken naar cross-overs en integraliteit van andere provinciale visies?*

Ja, ondanks dat provincies zich in andere fases van het proces bevinden, bespreken we de voortgang met elkaar en nemen de provincies deel in een overleg met I&M om gezamenlijk op te trekken en elkaar op de hoogte te houden.

Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af? 49 opgaven zijn er terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is 'transitie' en zelfs hoge 'transitie'- dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van de veranderingen. Hier hebben wij ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen en zo goed mogelijk op de anticiperen. Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie.

→ *Vraag: Welke rol speelt toerisme?*

In de Verkenningen past het bij economische transitie, het is een sector die enorm groeit en zorgt voor zeker een aantal vraagstukken en cross-overs.

Agendapunt 2: Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland en waar wordt de nadruk gelegd. Belangrijke opgaven (in willekeurige volgorde):

Klimaat adaptief bouwen + vergroening

= een hot item – grootste politieke vraagstuk voor in de Omgevingsvisie volgens LTO-Noord.

Voorbeeld: Havenstad waren 18.000 woningen bedacht maar nu worden het er 40.000. De druk is enorm.

Slappe bodem en veiligheid

HHR Rijnland: Slappe bodem kan, maar liever niet*. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de provincie: de randvoorwaarden moeten gesteld worden door de provincie, omdat er anders concurrentie ontstaat tussen gemeenten. Economisch gezien is een hoge drempel de betere maatregel.

* Liever niet betekent hier eigenlijk; hoe ziet het beheer in de toekomst eruit, maak een kosten-baten analyse en bepaal dan je doelstelling en ambitie. Leidend principe hierbij is de boodschap: bewoner los het zelf op onder de Omgevingsvisie, maar wees daarin transparant als provincie.

VRZW: slappe bodem en veiligheid is een belangrijke combinatie. Meerlaagse veiligheid voor de stedelijke omgeving moet worden meegenomen in RO-vraagstukken. Denk daarbij aan Waterveiligheid, woonveiligheid, etc. De vraag komt hierbij wel op of dit dan een verantwoordelijkheid is van de burger of van de gemeente of van de provincie?

Voorbeeld: NH boven Noordzeekanaal: veiligheidsanalyse aan het uitvoeren – ze kijken waar je in het provinciale gebied moet inzoomen/ingrijpen/duidelijkheid moet krijgen. Het resultaat zal waarschijnlijk eind dit jaar bekend zijn en geeft de impact aan in dat gebied. Dit helpt een evacuatiestrategie te bepalen en kan tevens helpen bepaalde lokale problematiek te verhelderen en eventueel op te lossen. Dit soort initiatieven kunnen worden uitgebreid en meegenomen in het proces van de Omgevingsvisie.

Woningbouw

Jos Dekker: we bouwen maar bij maar er wonen nu ook 1 of 2 mensen in grote huizen voor meerdere personen- daar moet je ook aan denken voordat je de rioolproblematiek en dergelijke aanpakt. 1 persoonshuizen zouden een goede bouwmogelijkheid zijn- juist in de binnenstad dichterbij bepaalde voorzieningen. Vaak richt het zich op gezinnen, terwijl er juist meer huizen nodig zijn voor 1 of twee mensen – kleinere huizen bouwen.

Energietransitie

Impact van energietransitie in ruimtelijke slag is enorm – koppel dit samen met gebieden die hier ruimte voor bieden: bijv. zonneweides creëren. Tevens moet de energietransitie decentraal geregeld worden.

Bodemdaling & Veenweidegebieden

Veenweidegebieden in de toekomst: onderwater drainage/paal gestuurde drainage om flexibel met de veenweide om te kunnen gaan. Maar: hiermee moet je oppassen aangezien er steeds verder gaande bodemdaling plaatsvindt. Vooral vanwege agrarische doeleinden (daarvoor is een bepaalde drooglegging nodig) – Let op dat je niet teveel verlaagt – dit zorgt voor belemmeringen op

ec/landbouw/agrarisch/ed gebied – hier is het nodig om duidelijke ruimtelijke keuzes te maken – dan kom je bij de Omgevingsvisie uit. Overkoepelend oplossen.

Natura 2000, natuurbeheer en -herstel

Veel oppervlak is natura 2000- belangrijk om te onderzoeken wat je wil doen met dat gebied: recreatiedruk neemt al sowieso toe maar zeker daar - hier moet rekening mee gehouden worden – net zoals met de doelen die gesteld moeten worden voor de veengebieden.

Maar schuif die keuzes niet lange voor je/ons uit! Landschap gaat achteruit – door recreatie maar ook door grootschalige landbouw – zorgt voor een achteruitgang van natuurkwaliteit en biodiversiteit. Dit is niet alleen regio gebonden maar in heel NL- zorg dat je die problemen en de bijbehorende aanpakken samenbrengt. Natura 2000, natuurbeheer, natuurherstel, boeren (maar ook CO2 en klimaatbestendigheid)– zijn aspecten waar een visie van nut kan zijn, die deze aspecten verbindt. Ruimtelijke keuzes zijn nodig anders komt zowel de boer als het waterschap in de knel.

Watersystemen (en mobiliteit)

Watersysteem kan hier lang blijven doorwerken met pappen en nathouden volgens de waterschappen, maar het economisch aspect houdt het minder lang vol dan de watersystemen zelf. Die kunnen, met voldoende geld, in stand worden gehouden. Kansen voor de ontwikkeling van watersystemen zijn ook terug te vinden in de beroepsvaart (mobiliteit).

Drinkwater en drinkwaterkwaliteit

Drinkwater zou een integraal onderdeel van de Omgevingsvisie moeten zijn. Voor nu en voor later voldoende water en goed en beschermd. Borgen van kwantiteit en kwaliteit van water is van vitaal belang. Zeker tussen de rijn en het IJsselmeer. Huidig systeem is bijna een eeuw oud – dit brengt belangrijke keuzemomenten met zich mee die bepalend zijn voor het borgen van het water. DUS: veiligstellen van die twee hoofdbronnen + denken aan nieuwe/andere methodes en oplossingen. Oppervlaktewater en grondwater zijn allebei erg belangrijk en moeten gezond blijven. Kijk hierbij naar Strong beschermd ook drinkwaterbronnen! Houd ook zeker rekening met de problemen rondom drinkwaterkwaliteit: verzilting, zoetwater problemen/verdroging/etc. Zilte teelt: voor de export gebruiken + zoet water berging - Idee: Meer maatwerk voor dit soort initiatieven in plaats van strak richtinggevend door de provincie. Per gebied zijn er verschillen en die verschillen zijn belangrijk om te erkennen en te waarborgen.

Advies/tips aan de provincie (kernteam Omgevingsvisie):

- Houd met Ontwikkelprincipes(randvoorwaarden) rekening wanneer er wordt bepaald welke locaties wel of niet functioneren qua veiligheid/ gezondheid /wateroverlast . Met ontwikkelprincipes kun je bepalen waar je wat moet aanpakken en waar niet. Tevens kan je bepalen welke stukken/gebieden meer aandacht nodig hebben dan anderen. Wat ligt nu echt op provinciaal niveau? Bepaalt je randvoorwaarden.

- Nu kunnen we al niet meer de klimaatveranderingen tegenhouden en de watersystemen beteugelen (zoals clusterbuien): het belang van samenwerken en samen oppakken is groter dan ooit. Voorbeeld: veiligheidsrisico's + wateroverlast + plaatsen waar men wil/kan bouwen, hebben allemaal betrekking op elkaar en moeten dus samen aangepakt worden.

De keteneffecten bepalen je randvoorwaarden en zijn belangrijk om rekening mee te houden. NB. Zijn de keteneffecten wel voldoende in beeld?

- Houd rekening met klimaatscenario's! Er zijn grenzen aan ons systeem en daarvan moet je je

bewust zijn voor je ambities en doelstellingen maakt.

- Omgevingsvisie kan een rol spelen in het sturen op bouwvoorschriften en bouwvoorwaarden zodat bouwers niet wisselen van gemeenten omdat er bij de een gemeente meer kan dan bij de andere. Het opstellen van algemene bouwvoorschriften is dan een rol voor de provincie.

Agendapunt 3: Vervolg

Er zijn verschillende vervolg opties zoals integrale gesprekken gekoppeld aan thema's- gebiedsgerichte gesprekken (ahv. kaarten).

Het is hierbij van belang dat gemeente en belangenorganisaties gekoppeld moeten worden – in dat soort werksessies kom je verder.

Vul het verslag aan en stuur verdere tips, op-/aanmerkingen door.

Integraliteit zal gewaarborgd worden: de volgende uitnodiging zal zijn om met heel veel anderen samen te zitten – daar gaan we thema's koppelen, gebiedsgericht koppelen, - kaarten erbij.

Tijdens de vervolgbijeenkomst zullen we ook verhaallijnen opbouwen vanuit een domein: wat betekent het als je een gezond en veilig Noord-Holland wil? Of een economisch duurzaam Noord-Holland? Wat betekenen deze verhaallijnen voor de ambities die je hebt en zo kijken we welk verhaal het uiteindelijke verhaal wordt voor in die Omgevingsvisie. Deze bijeenkomst zal waarschijnlijk eind mei/begin juni plaats vinden. Hierover worden jullie op de hoogte gehouden.

Sessie 2: Energie

30 maart, 15:00-17:00 uur

Aanwezig

Overmorgen (servicepunt) – Ingrid Gibels, Co Verdaas
Alliander – Jocelyn Schaap, Marcel Doyer
ECN – Jamilja van der Meulen
PWN – Henk van der Linden
Tennet – Chantal ter Braak
Eneco – Anne Melchers
Waternet – Andre Struiker

Agendapunt 1: Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – planning en proces.

In de huidige fase, de Koersfase, vindt de formulering van lange termijn ambities plaats. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. De besluitvormingsfase wordt gestart met het besluit van GS tot vaststellen en vrijgeven van het Koersdocument voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017.

Het startpunt van deze fase was het Verkenningendocument. Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af? Er zijn 49 opgaven zijn terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is ‘transitie’ en zelfs hoge ‘transitie’- dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van de veranderingen. Hier hebben wij ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen en zo goed mogelijk op te anticiperen. Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie. Het vervolg voor u zal plaats vinden in de confrontatiefase, in juni willen wij een nieuw gesprek organiseren waarvoor we u opnieuw zullen benaderen. Deze gesprekken zullen niet vanuit een bepaald thema worden ingestoken, maar vanuit een bepaalde opgave of gebied. Dit betekent dat organisaties en instellingen vanuit verschillende ‘thema’s met elkaar in gesprek zullen gaan over bepaalde (gebieds-)opgaven.

Agendapunt 2: Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland en waar wordt de nadruk gelegd.

Eerste opmerkingen

Liander: consistent beleid op energietransitie is nodig.

Overmorgen: Er mist een zekere urgentie. Energie transitie is geen keuze meer en op sommige vlakken vlakken gaat het gewoon pijn doen. Bijvoorbeeld: energietransitie i.r.t. landschap.

Verwachtingen

- ruimtelijk richting geven aan hoe en waar van het energienetwerk, koppelingen van locaties van datacenters etc.
- Kijk of je ook sluitende ketenvisies kunt opstellen (o.b.v. ketenconstructies van toeleveranciers tot afnemers)
- Samenwerkende partijen goed in beeld brengen. Een transitie in de landbouw heeft bijvoorbeeld

grote gevolgen op de energie en watervraag.

- integraal oppakken van energie, geen losstaande energienetwerken, i.p.v. kokers, dat is de rol/taak van de provincie.
- organiseren van governance o.b.v. gezamenlijke randvoorwaarden, zodanig dat de maatschappelijke kosten worden beheerst.
- niet meer vragen hoe het moet worden gedaan, maar zeggen 'zo gaan we het doen'
- ondergrond speelt een grote rol bij de energietransitie, een visie op de ondergrond is noodzakelijk.
- relatie met sociale ongelijkheid: de minder welgestelden zullen als laatste in de gelegenheid zijn om van het gas af te gaan, tot die tijd worden de netwerkkosten over steeds minder mensen uitgesplitst. De rekening voor de minst welvarende wordt steeds hoger.
- Gebiedsgerichte aanpak, zo min mogelijk transport van energie en warmte. Transport = verlies
- Er ligt een coördinerende/regie rol voor de provincie(s) ten opzichte van gemeenten, zodat er geen onmogelijk netwerk ontstaat voor de netwerkbeheerders.

"Er is geen ideaalmodel voor het proces naar energietransitie"

Kans voor de provincie om te ordenen. Bijvoorbeeld uitspraak NH-Noord als hét energielandschap. Duidelijke doelstellingen, meer dan "CO2-neutraal" maar ook hoe dat dan moet worden bereikt. Wees duidelijk en draag dit uit, voorkomt weerstand.

Urgentie creëren. Je eigen weerstand creëren, want er zijn genoeg krachten die wél vooruit willen. Regierol als bestuur tussen Den Haag en regio. Geven van een wenkend perspectief over waar we naar toe gaan.

Vaststellen van waardes, criteria waarlangs je je invloed wil realiseren.

Wellicht dus de keuze 'energie boven alles'. Want andere partijen (zoals Tennet) baseren daarop hun strategische keuzes.

Misschien ook ruimte voor proeftuinen?

(Verdaas) Heeft de provincie een opvatting over stelselverantwoordelijkheid van de provincie: over doorwerking, over realiseerbaarheid?

Nabranders/Tips

- Energie gebruiken voor een economisch wenkend perspectief;
- Cyclisch proces benadrukken, want 'het huis is continu in verbouwing'. Naar een verbeterde versie van je beleidscyclus.

Drinkwaterprocessen: als daarin iets verandert, verandert meteen de vraag naar energie. Er zitten ontwikkelingen/veranderingen in, dus consulteer vooral de innovators. Water en energie moet je eigenlijk als een geheel zien.

Creëer misschien proeftuinen, om wenselijke processen op gang te helpen.

Gebruik ook een partij als:

- VEMW (Vereniging voor Energie, Milieu en Water);
- Belangrijke rol voor woningcorporaties, want dat zijn zo'n beetje de zwakkere partijen in de energietransitie, en de zwakste schakel;
- Ngo's als Greenpeace, Natuur & Milieu;
- De grote energieverbruikers;
- Nieuwe partijen zoals Vandebroon;
- Financiers zoals banken.

Sessie 3: Economie

4 april, 14:00-16:00 uur

Aanwezig:

Ondernemend Alkmaar – GJ Stokreef
Sadc – Peter Joustra
T&LN – Jaap Verkiel
AEB – Edwin oskam
FME – Leendert Remmelink
VNO-NCW – Petra Tiel
Dutch Datacenter Association – Stijn Grove
KLM – Anke Pronk
Natuurmonumenten – Martijn de Jong
Port Den Helder – Kees Turnhout

Agendapunt 1: Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – planning en proces.

In de huidige fase, de Koersfase, vindt de formulering van lange termijn ambities plaats. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. De besluitvormingsfase wordt gestart met het besluit van GS tot vaststellen en vrijgeven van het Koersdocument voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017.

Het startpunt van deze fase was het Verkenningendocument. Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af? Er zijn 49 opgaven terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is ‘transitie’ en zelfs hoge ‘transitie’- dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van de veranderingen. Hier hebben wij ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen en zo goed mogelijk op te anticiperen.

Er zijn drie lagen waarop de Verkenningen zijn uitgerold: de basis laag is de fysieke leefomgeving. De tweede laag is het sociaal domein – want er is continue een wisselwerking tussen het sociaal en het fysiek domein. Hiertoe hoort bijvoorbeeld de vergrijzing; sociale tendensen; individualisering; en governance (Triple Helix). De derde laag is de ‘gebruiks-’ laag :-Hierbij horen onder andere de economische transitie (afhankelijkheid van ICT structuur: wordt hierbij steeds belangrijker) ; energietransitie; mobiliteit (een snelle en continue veranderende sector); en stedelijke druk.

Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie. Dit is de [link](#) naar onze facebookpagina, onderdeel van de publiekscampagne JouwNoord-Holland.

Het vervolg voor u zal plaats vinden in de confrontatiefase, in juni willen wij een nieuw gesprek organiseren waarvoor we u opnieuw zullen benaderen. Deze gesprekken zullen niet vanuit een bepaald thema worden ingestoken, maar vanuit een bepaalde opgave of gebied. Dit betekent dat organisaties en instellingen vanuit verschillende ‘thema’s met elkaar in gesprek zullen gaan over bepaalde (gebieds-)opgaven.

→ Vraag (Edwin Oskam, Board): *Hoe verhoudt het traject Omgevingsvisie zich met de andere provincies/overheden die binnen de MRA zitten?*

MRA en Waterschap vertegenwoordigers zitten in de projectgroep. Tevens onderhouden we met Flevoland ook veel contact vanwege het MRA-partnerschap. Daarnaast maken wij deel uit van een *community of practice*: wordt gebruikt door de provincies onderling om elkaar op de hoogte te stellen van het proces en de vorderingen. We hebben ook contact met de Leidse regio – zij focussen zich ook steeds sterker op de MRA. Wij vinden het belangrijk goed aangesloten te zijn en te blijven.

→ Vraag (Peter Joustra, SADC): *Waar is de technologische laag?*

Die zit overal doorheen geweven, en hoort bij veel lagen en onderwerpen. Er is dus niet een duidelijk hoofdstuk over, maar technologie komt overal terug is en is én wordt steeds belangrijker.

→ Vraag (Anke Pronk, KLM): *Mainport –ontwikkeling heeft ook beslag op de leefomgeving: waar hoort die bij?* Het hoort voor nu bij de economische transitie, als opgave. Maar als je die kruist met verstedelijkingsdruk – komt er een opgave uit die invloed heeft op de hele visie: het vlieg-wonen dossier. Dit is een onderwerp dat geïntegreerd **moet** worden en is tevens een mooi voorbeeld van samenhangende keuzerichtingen.

Agendapunt 2: Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland en waar wordt de nadruk gelegd:

Peter Joustra, SADC: Wij zijn bezig met toekomstgericht ontwikkelen, waarbij er geen afbreuk wordt gedaan aan leefbaarheid. Wij zien de transitie naar circulaire economie als onvermijdelijk – bedrijventerreinen moeten dit ondersteunen en waardevast zijn – toekomstwaarde hebben. Met die uitgangspunten werken we. Hebben ook te maken met de energietransitie – er is een strijd om zonnepanelen: strijd om ruimte te vinden. WENS: uitspraak door de provincie over waar er plek is voor zonnepanelen, hoe en waar is de ruimte en dat helpt ons invulling te geven aan de energietransitie. SADC is al bezig met het anticiperen hierop.

Veel functies worden weggedrukt uit de stad – SADC probeert dit op te vangen: functies binnen de regio houden – maar dit is een uitdaging: want er wordt niet nagedacht over waar die bedrijven dan kunnen landen – hiertoe is een integrale visie nodig: regie vanuit de provincie is op dit onderwerp van belang.

Jaap verkiel, TLN: Een kanttekening: Er is juist meer ruimte gekomen voor bedrijven in de stad – die ruimte is er.

GJ Stokreef, Ondernemend Alkmaar: De provincie is groter dan de MRA – NHN biedt oplossingen die de MRA niet meer aan kan. Alkmaar heeft bijv. binnenkort een Energy-lab.

Pleidooi: trek de visie breder dan de MRA – er is in Alkmaar (de regio) genoeg ruimte om te wonen en te werken en te recreëren. Wij hebben de ruimte nodig vanuit de provincie om te ontwikkelen – vergeet ons niet. Ton Bossink: Maar wat is de meerwaarde – waarmee kan je mensen, bedrijven, ed trekken.

Kees Turnhout (Haven van Den Helder): Let op, want de economische trends wijzen er juist op dat de trek naar de MRA nog steeds aanwezig is – let erop dat de noordelijke regio niet ontschraalt.

Belangrijk is hierbij: kijk naar de bereikbaarheid,- stuur op belangrijke vestigingsfactoren en de kracht van de regio. Geen zieligheidkaart trekken. Kansen voor energietransitie, vooral op zee. HUB, kennis. Vestigingsklimaat verder ontwikkelen, ook vanuit het belang van de provincie. Bereikbaarheid, ontsluiting van het gebied, sturen op vestigingsklimaat in de regio. Op hoe het interessanter wordt

om daar te wonen Welke factoren trekken mensen om daar te wonen – daar moet naar gekeken worden, die moeten beschermd en/of ontwikkeld worden.

Petra Tiel, VNO-NCW: Bepaalde vestigingsfactoren zijn bepalend: ov-knooppunten, goede leefkwaliteit, goede ontsluiting (waarbij reistijd bepalend is).

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Groningen + Friesland hebben geaccepteerd dat ze een knipregio zijn en profiteren van die kansen die dat biedt. Kijk dus vooral naar wat je sterk maakt en leg daar de nadruk op.

Voorbeeld: maak gebruik van zoutwater. Mosselen kweken zou een mooie kans zijn in de kop van Noord-Holland. Wat opvalt: men neigt vast te houden aan de vaste (saaie) dingen – maak gebruik van nieuwe technologieën en mogelijkheden.

GJ Stokreef, Ondernemend Alkmaar: Creëer nieuwe ontwikkelingen die de mensen een andere ervaring geven in NHN – leg de nadruk op de nieuwe ontwikkelingen die spelen in NHN, om zo de druk van de MRA te weg te nemen.

Petra Tiel, VNO-NCW: Bedrijven volgen Human Capital – en dat is toch vaak richting of in de MRA. Het is ten dele kip en ei. Dus de vraag is of bepaald werk wel kan in NHN. Bepaalde bedrijven hebben nou eenmaal reden om in Amsterdam te zitten. Stadsverzorgende bedrijven, middenmkb worden uitgeknepen. Hun werknemers komen wel vaker van buiten de MRA. Dus de provincie kan daar wat in sturen. Niet per gemeente kijken, doen bedrijven ook niet. Grote verantwoordelijkheid bij provincie om bepaalde bedrijven te helpen te verplaatsen naar de juiste plek (met de juiste milieucategorie). Let vooral op welke soort bedrijvigheid (wél) kan werken in NHN: recreatie en landbouw.

Rol van de provincie: ruimte garanderen + continuïteit waarborgen van bedrijvigheid. Bekijk integraal naar bedrijventerreinen en pak daar alles aspecten in mee: mobiliteit, milieu, energie – dat is de verantwoordelijkheid van de provincie.

Edwin Oskam, Board: continuïteit en wendbaarheid lijken tegenstrijdigheden maar het is eigenlijk een balans: voor flexibiliteit moet je een duidelijke balans hebben – die is natuurlijk wel lastig te vinden. Cruciaal is het inrichten van de governance om de wendbaarheid gestalte te kunnen geven, daarnaast moet, ondanks de ingewikkelde setting die er binnen de provincie is, het overleg goed georganiseerd worden -pas dan krijg je alle onderwerpen en het hele overzicht mee. Deze discussies kunnen alleen niet worden gevoerd op bestuurlijk niveau (maar waar dan wel?).

Jaap Verkiel, TLN: Moet NH in 2050 wel een grote metropoolregio zijn?

Waar leg je nou wat neer en waar stuur je op? Het gaat om gebiedsontwikkende keuzes en daarbij moet je aangeven wat je wel en niet wil. De kernvraag: wat wil de provincie met het gele gebied?

Waar kan je een gebied sterk in maken, dat is de vraag.

Is het een probleem dat Noord-Holland Zuid verstedelijkt, zoals soms wel gesteld wordt?

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Het komt neer op de vraag waar geef je ruimte aan verstedelijking (hieronder vallen ook zonneparken) en waar niet - die balans is essentieel.

NHN: de woonkwaliteit is erg kenmerkend voor dit gebied, dat is de kracht van dit gebied ipv. woonkwantiteit.

MRA: het is een gegeven dat de economie toeneemt in de MRA. Rol provincie: speel in op dit gegeven en anticipeer op het *spill over* effect: mensen gaan verder wonen wanneer ze kinderen krijgen, hiertoe dragen goede ontwikkelingen van OV ook bij.

In de komende tijd zal het er juist om gaan dat ruimte, groen, en recreatiefaciliteiten belangrijk zijn voor mensen en daar moet je als provincie op anticiperen – versnel die faciliteiten en benut de kansen die er zijn: zo help je ook de groei in de MRA- anticipeer op lange termijn plannen.

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Verbazing: OV verbinding tussen Alkmaar- Zaanstad – Amsterdam = te traag en sloom, waarom?

Petra Tiel, VNO-NCW: De toenemende bewoners moeten ook reizen, moeten eten, moet winkelen – behoud die basisfactoren.

Jaap Verkiel, TLN: Verbindingen zijn het toverwoord: bereikbaarheid is enorm belangrijk. Verbinden leggen is cruciaal voor elk gebied om te ontwikkelen – als je weet hoe een gebied moet ontwikkelen, leg je eerst verbindingen aan. De provincie moet daar sowieso op richten en sturen.

We moeten keuzes maken die bestendig zijn!

Stijn Grove, Dutch Datacenter Association: sciencepark, Schiphol-rijkgebied, Amsterdam zuid – onze sector is in deze gebieden gegroeid – mede dankzij de verbindingen, maar als we zo hard blijven groeien is de stroom in MRA in twee jaar op.

Verbindingen zijn cruciaal en daar moet tijdig op worden geanticipeerd. De focus op stroomverbindingen ligt echter verspreid: Tennet en Liander en liggen al qua planning uit elkaar.

Tip: accepteer de gebieden die groot zijn en bloeien – bewaar en verbeter de netwerkverbindingen die er nu zijn – speel daar op in.

De data-industrie is volledig elektrisch – 90% groene stroom + 90% van die stroom wordt omgezet in warmte- als er de juiste verbindingen liggen kan Amsterdam van warmte worden voorzien. Koppel de warmte die er is op een verbeterd warmte-netwerk. Kansrijke cross-over: dat technische sector – duurzame energie

Peter Joustra, SADC: Maar, hoelang blijft die industrie warmte produceren? Je moet ook kijken naar andere mogelijkheden die aangesloten aan het warmtenet.

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Zonneparken niet ten zuiden van Alkmaar, want daar wordt al veel volgebouwd (maar let op: zeg nooit dat iets af is of volgebouwd – er moet ruimte blijven voor bedrijvigheid, want dan is er geen uitleglocatie meer, geen ruimte voor verkaveling – zo een gebied heeft juist extra aandacht nodig om te kunnen blijven groeien)– maar wel vanaf Noord-Alkmaar (daar begint NHN) daar is ruimte om uit te breiden. Maak een keuze en schrijf duidelijk beleid – voorkom versnippering. Keuze maken voor of stad of natuur. Je moet nl. ook kiezen voor energietransitie. Ten zuiden van Alkmaar transitievrij aanwijzen vanwege schaarse ruimte. Ten noorden helemaal los gaan. Grootschalige zonneparken en windparken. Dan moet je kiezen. Ook om versnippering te voorkomen en focus te creëren.

Petra Tiel, VNO-NCW: er is ruimte nodig om te werken, om bedrijven te ontwikkelen – dat botst (soms) met leefbaarheid.

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Haarlem, Gooi en Alkmaar moeten zich focussen op hun kwaliteit: groen wonen.

Kees Turnhout, Port van den helder: De groei van de MRA is autonoom – kijk dus naar de toegevoegde waarde die NHH kan bieden om dat gebied te ondersteunen. Dat moet de kijkrichting zijn van de Omgevingsvisie- niet vanuit een zieligheidsfactor van NHH-gebied.

Anke Pronk, KLM: Integraliteit is belangrijk, zeker op RO gebied, betrek alles integraal en maak dan bewuste keuzes.

Landingsbanen en aanvliegroutes gaan niet veranderen: waar kunnen dan woningen worden gebouwd die het meest logisch zijn? Zelfde geldt voor zonne-energie: een park in Zwanenburg is niet logisch. Kijk naar de functies van een plek en maak logische keuzes – ook in relatie tot elkaar. Er is een slag nodig in het politieke veld en wet: het stelsel is traditioneel en geluids-geredeneerd.

Kortom:

- Ga verstandig om met de schaarse versus overvloedige ruimte.
- Verbindingen zijn van groot belang: voor verbetering van de Leefbaarheid, voor het ontlasten van de MRA, etc.
- Maak duurzame en bewuste keuzes die integraal zijn afgewogen.
- Verduurzaming zit in het systeem van ondernemers. Daarvoor wel ruimte nodig.
- Twee landbouwsmaken in NH. Ten zuiden van Alkmaar-Hoorn ten dienste van de stad.

Gemist tijdens het gesprek: de industrie gaat een snelle technologische transitie meemaken: digitale security en bereikbaarheid. Gaat zeker van invloed zijn op bedrijvigheid en mobiliteit.

Technologische transitie, cybersecurity en digitale bereikbaarheid: We gaan anders onze tijd indelen, anders wonen en werken en recreëren.

Afronding

Op welke manier in het vervolg betrokken worden?

- op locatie
- volgende keer met andere invalshoeken om te confronteren

Sessie 4: Wonen

6 april, 14:00-16:00 uur

Aanwezig:

John van den Heuvel - BPD
Peter van Oeveren - BPD
Jeroen Zomer - Mooi Noord-Holland
Peter Heuvelink - AM BV
Egbert de Vries - AFWC
Jan Overtoom - Bouwend Nederland
David Woude - BZK
Margriet Schepman - Neprom
Jos Feijtel - burgerinitiatief DW
Cees Tip - Intermaris
W. Duijster - Woonwaard

Agendapunt 1: Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – planning en proces.

In de huidige fase, de Koersfase, vindt de formulering van lange termijn ambities plaats. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. De besluitvormingsfase wordt gestart met het besluit van GS tot vaststellen en vrijgeven van het Koersdocument voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017.

Het startpunt van deze fase was het Verkenningendocument. Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af? Er zijn 49 opgaven zijn terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is ‘transitie’ en zelfs hoge ‘transitie’- dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van de veranderingen. Hier hebben wij ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen en zo goed mogelijk op te anticiperen. Er zijn drie lagen waarop de Verkenningen zijn uitgerold: de basis laag is de fysieke leefomgeving De tweede laag is het sociaal domein– want er is continue een wisselwerking tussen het sociaal en het fysiek domein. Hiertoe hoort bijvoorbeeld de vergrijzing; sociale tendensen; individualisering; en governance (Triple Helix). De derde laag is de ‘gebruiks-’ laag: -Hierbij horen onder andere de economische transitie (afhankelijkheid van ICT structuur: wordt hierbij steeds belangrijker); energietransitie; mobiliteit (een snelle en continue veranderende sector); en stedelijke druk.

Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie. Dit is de [link](#) naar onze facebookpagina, onderdeel van de publiekscampagne JouwNoord-Holland.

Het vervolg voor u zal plaats vinden in de confrontatiefase, in juni willen wij een nieuw gesprek organiseren waarvoor we u opnieuw zullen benaderen. Deze gesprekken zullen niet vanuit een bepaald thema worden ingestoken, maar vanuit een bepaalde opgave of gebied. Dit betekent dat organisaties en instellingen vanuit verschillende ‘thema’s met elkaar in gesprek zullen gaan over bepaalde (gebieds-)opgaven.

→ Vraag Cees Tip: *Gaan we het over windmolens hebben?* – Alles mag.

→ Vraag Jos Feijtel: *Wat is de status van het Verkenningendocument?* – Het is een feitelijk document

en is niet door PS vastgesteld, juist omdat het een feitelijke weergave is. We hebben wél gevraagd of ze het wilden vrijgeven voor de rest van het proces. We gebruiken het als onze basis, waarmee we de 'wensfase' in zijn gegaan & als een voorzet voor discussie.

Maar – Wel belangrijk welke periode je getallen gebruikt- een bepaalde periode geeft bepaalde trends weer. Belangrijk voor trends dat je de cijfers uit de juiste periode pakt, cijfers zijn namelijk vaak conjunctuur afhankelijk en dus niet minder accuraat in de huidige economische status.

Het voordeel is wel dat je een periode kiest die ver weg is gelegd, de nuance is te verkrijgen omdat het een periode is van 33 jaar waarvoor de visie geldt.

Let op! Heb je dan wel een Omgevingsvisie die snelheid kan maken; die wendbaar en flexibel is en mee kan gaan met de ontwikkelingen en trends die spelen. Jos Feijtel: laat de provincie vooral alleen uitsluitingsgebieden aanwijzen. Dat maakt de wendbaarheid groter.

Agendapunt 2: Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland en waar wordt de nadruk gelegd:

Wat is de vraag? – Je ziet heel veel stroming naar buiten de stad, maar ook heel veel naar binnen de stad: beide trends zijn bezig. De koers van Noord-Holland moet onafhankelijk bepaald worden: wat is nou de stad? Een andere definitie van de stad is nodig als je aan die trends wil voldoen.

Hoofddorp, Nieuw Vennep, Weesp moeten betrokken worden bij Amsterdam - niet Amsterdam centraal. Woontypologie moet gaan diversifiëren. Stedelijke vernieuwing. De stad moet zelf zijn broek op kunnen houden wat betreft woningaanbod, voorkom dat er een "afvoerputje" ontstaat waar je de rest van de vraag neer plompt. Dit vraagt om een andere definitie van wat de stad is (Stad = Amsterdam). Veel meer naar een netwerkstad, waarbij de verschillende kernen elkaar aanvullen. Greater Amsterdam. Een goede mobiliteit is een belangrijke randvoorwaarde hierin (lees: meerder modaliteitsvormen).

Bepaalde stedelijke gemeenten zitten in de knel. Oplossing kan zijn om gemeentelijke fusie. Banden van mensen bepalen waar ze willen wonen: expats bij Schiphol, mensen van buiten de provincie langs de snelwegen, mensen uit Purmerend en Hoorn, dicht bij die gebieden. Je moet anders denken als je de stad indeelt – en mobiliteit is hierbij erg belangrijk.

Cees Tip, Intermaris: mobiliteit stelt mensen in staat om al die dingen te combineren die ze zoeken. Verbindingen zijn noodzakelijk – dit stelt mensen ook zelf in staat betere keuzes te maken, dan dat de overheid ze probeert te sturen (wat niet altijd lukt). Vooral oplossingen breed proberen toe te passen, niet alleen Almere als oplossing zien. In knooppuntendiscussie wordt altijd van bestaande stations uitgegaan. Durf daar van af te gaan.

Egbert de Vries: Verbindingen zijn inderdaad belangrijk. Zeker omdat mensen in de stad willen wonen maar vooral buiten- daarom moeten beide woonmilieus gefaciliteerd worden. Keuzes maken hoeft dan niet: én binnenstedelijk én buiten stedelijk én randgebied.

Jeroen Zomer, Mooi NH: Waarom zou je je beperken tot Noord-Holland? Utrecht en Zuid-Holland kunnen we ook erbij betrekken. Ladder duurzame verstedelijking werkt niet in de MRA, de behoefte is er namelijk altijd wel. Als de lokale overheid meewerkt doorloop je de stappen van de ladder altijd. Hoe houd je dus je (landschappelijke) kwaliteiten overeind?

Wat valt op tot nu toe:

- Groei: zowel stad als periferie
- netwerkstad
- verbindingen zijn hierbij cruciaal

Cees Tip, Intermaris: Er is een forse herstructureringsopgave in de bestaande stad die er aan komt/ die er is: daarom moet je kunnen schuiven, alleen de ruimte is er niet om te schuiven. Je wilt de stad intensiever kunnen benutten, maar om dat te kunnen moet je ruimte ergens anders hebben.

W. Duijster, Woonwaard: 80% van de vraag is van huishoudens die niet groter zijn dan 2 personen, die vaak huurtoeslag hebben – een gedeelte van de woningvoorraad is hiervoor niet geschikt: de vraag overstijgt het aanbod, maar de vraag bestaat ook uit meer dimensies dan alleen 'een' woning. De wachtlijsten lopen snel op. Punt van de vergrijzing en gezinsverdunning. Vooral groep niet-actieven gaat toenemen, met een andere vraag naar woningen. Anders wonen en andere voorzieningen.

Peter van Oeveren, BPD: schuifruimte is nodig – er zijn verschillende behoeftes in de stad en die behoeftes moeten voorzien kunnen worden. Hierbij is governance heel belangrijk, wellicht uiteindelijk groeien naar 5 randgemeenten rond Amsterdam.

Jos Feijtel, Burgerinitiatief DW: Hoofdstuk *governance* is belangrijk bij de Omgevingsvisie: sturing is belangrijk – want waar koersen we op af? De vraag moet omgedraaid worden: de provincie moet vooral zeggen wat niet mag en de rest wordt overgelaten aan de gemeenten: 'decentraal tenzij' maakt de visie zeer wendbaar.

De capaciteit van woningen lijkt hoog, maar veel capaciteit ligt op plekken waar mensen niet altijd willen wonen. Wat heb je dan aan die capaciteit? Hierbij is wendbaarheid van belang zodat je kunt inspelen op de stijgende vraag – hiertoe kan bijdragen als de provincie aanwijst wat niet mag.

Egbert de Vries, AFWc: Woontypologie moet veranderen en meer divers worden: meestal woon je aan de rand/in het groen groter en in de stad kleiner – daarom moeten er aan de rand meer gezinswoningen komen en in de stad moeten juist voorzieningen beter die de mensen in de stad houden. Energietransitie heeft daarnaast ook effect op de woonvraag. Zo ook de vraag om de woningsector meer integraal te maken. Met energietransitie, met het landschap. Woningbouw is juist een middel om iets anders (nieuws) te gebruiken.

Cees Tip, Intermaris: De steden in Noord-Holland worden ingeklemd door landelijke gemeenten – daar is de kwaliteit van leven/natuur hoog en zij willen niet de stedelijke druk over nemen omdat dit ten koste gaat van hun leef en woon kwaliteit. De steden zitten klem tussen gemeenten die niks willen – daar ligt een rol voor de provincie.

John van de Heuvel, BPD: Wat betekent gezonde leefomgeving? Veel valt binnen dit begrip en het verschilt per persoon. + Ik zie in de zuidkant van de provincie niet dat gemeenten niet mee willen bewegen met de steden. Het is wel vervelend dat iedere gemeenten een eigen plan heeft w.b. wonen en bouwen en leefomgeving – dat maakt het lastig. Want elke gemeente wil bijzondere leefomgeving houden en probeert het door te schuiven naar een andere gemeente – provincie kan hierin sturen.

Ton Bossink, PNH: Waar zoeken mensen naar, welke plekken? + Hoe kijken we aan tegen bestaande indeling van steden? – Dit is van belang in de langetermijndiscussie.

Stedelijke herstructurering/vernieuwing is belang van de provincie want is gekoppeld aan de uiteindelijke woonvraag en de ruimte die je voor nieuwbouw moet reserveren. Heeft direct ook te maken met benodigde infrastructuur.

John van den Heuvel, BPD: Hoe ga je om met trendbrekende scenario's? Bijvoorbeeld in reactie op de opmerking van Cees Tip dat er in de stad in het reguliere bezit veel meer verwarde mensen opgevangen moeten worden door de woningcorporaties. Verwarde mensen niet langer in de stad maar terug naar het groen - om ruimte te creëren in de stad en tegelijkertijd het groen te benutten?

Peter Heuvelink, AM bv: verbindingen zijn belangrijk, dat helpt ook met het ontlasten van de woningdruk: mobiliteitsnetwerk moet worden afgestemd op vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Amsterdam-Almere nu heel goed bereikbaar, maar dit sluit niet aan met de forenzenstroom. Nu is dat vooral Haarlem-Amsterdam terwijl Haarlem nu de slechts bereikbare stad is in de Randstad. Dit vraagt dus bijvoorbeeld om een directe treinverbinding Haarlem – Amsterdam Zuid, daarin investeren is heel belangrijk en loont in de toekomst.

W. Duijster, Woonwaard: Huishoudens gaan veranderen in de toekomst: dit levert een andere woonvraag op – hier moet je op inspelen. Welke vraag dat oplevert is lastig.

John van den Heuvel, BPD: Men zoekt een bepaalde woning – daarbij is de locatie minder van belang (regio is belangrijker). De kringen rondom Amsterdam worden daarom ook steeds groter.

Energieverhaal heeft een groot effect op het woningbouwverhaal – wat is de rol van de provincie daarbij? Want oudbouw moet energieneutraal worden, dat is een grote opgave – nieuwbouw wordt al vaak zo gebouwd.

Egbert de Vries, AFWc: Vraag naar ééngezinswoningen en appartementen, op ALLE plekken. En flexibiliteit in bouwen, zodat woningtypologie makkelijk kan worden omgevormd.

Jeroen Zomer, Mooi Noord-Holland: De woningsector moet meer integraal kijken: energie-transitie en woningen is belangrijk, woningbouw en landschapsintegratie is belangrijk – er moet op een andere manier gekeken worden naar woningen.

Landschap = sociaal, fysiek, natuur – waar botst het máár vooral waar versterkt het elkaar?

John van den Heuvel: Het overleg tussen Noord- en Zuid-Holland kan beter – dan zou je de capaciteit van woningen beter kunnen benutten.

Peter Heuvelink, Am bv: Maar ook landschapsopgaven, sociale-veiligheid en bereikbaarheid zou dan kunnen verbeteren. Integrale aanpak is heel belangrijk: zo ook de combinatie wonen & werken. Combineer opgaves.

Egbert de Vries, AFWc: Er zal waarschijnlijk een ander soort landschap in de toekomst komen: er zal minder open landschap (moeten) komen.

Ton Bossink, PNH: Maar wat doen we met de kwalitatieve kant van de bestaande steden?

Bied je huizen goedkoper aan als klushuizen? - dan verergert het meestal.

Of sturen of de manier van bijbouwen om eentonigheid tegen te gaan? Of niet sturen en wachten tot de nood hoog is en een ander gebied hipper wordt?

Doorstromers is ook een fenomeen waar je rekening mee moet houden. Of of de vervangingsmarkt in regio Amsterdam groot genoeg is om de woningvraag op te vangen?

Margriet Schepman: Wijken met verouderde woningen- die benut worden door doorstroom gezinnen zijn de geijkte wijken om integrale oplossingen toe te passen en nieuwe dingen te gaan uit proberen – zorg als ijkpunt daar neerzetten (bijvoorbeeld) om een nieuwe impuls aan die wijk te geven. Het gaat niet alleen om kwantiteit maar ook om kwaliteit bij herstructurering – daar moet je de tijd voor nemen en ook faciliteiten en andere aspecten van de wijk meenemen.

Peter Heuvelink, Am bv :Vergeet de bewoners niet: geef mensen een soort eigenaarschap en loyaliteit, dit kan de wijk ook een positieve impuls geven en bewoners langer daar laten wonen of dat bewoners sneller positieve investeringen kunnen maken. Transformatie jaren 70-80 woningen is de nieuwe opgave in de stedelijke vernieuwing

Houd het geld in de wijk. Verdiende capaciteit bij herstructurering ook weer inzetten in de wijk, bijv. in openbare ruimte, of buurtschap. Een wijkfonds

Egbert de Vries: Relatie wonen – landbouw is ook belangrijk om in de visie te dekken.

Peter Heuvelink, AM bv: kijk breder en overleg met andere provincies – dit kan de integraliteit ook ten goede doen.

Een integraal idee is nodig die dekt waarom mensen hier willen wonen, leven werken + wie wil je zijn en past dat bij de kwaliteiten van de provincie?

Keuzes?

-Grote industrie, landbouw; hoeveel ruimte moet je in de toekomst nog voor dat soort sectoren reserveren?

- Hoe krijgen we de versnelling in de productie, zonder de effecten op de lange termijn uit het oog te verliezen.

- er is een ruimteconflict tussen landbouw, grote industrie en potentieel energie.

- Opvattingen over mooie woonomgeving verandert continu.

Tot slot (agendapunt 3)

Het verslag wordt toegezonden en in juni zal er een vervolg plaatsvinden – die uitnodiging volgt spoedig.

Sessie 5: Landbouw

10 april – 15:00-17:00 uur

Aanwezig:

Enrico van Aggelen – Appel transport
Jeroen Noot- Greenport NHN
Rona Uitentuis – LTO
Sander van voorn – Greenport Aalsmeer
Martijn de Jong – Natuurmonumenten
Alex Schotman – Wageningen environmental

Agendapunt 1: Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – Planning en Proces.

In de huidige fase, de Koersfase, vindt de formulering van lange termijn ambities plaats. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. De besluitvormingsfase wordt gestart met het besluit van GS tot vaststellen en vrijgeven van het Koersdocument voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017.

Het startpunt van deze fase was het Verkenningendocument. Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af?

Er zijn 49 opgaven zijn terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is ‘transitie’ en zelfs hoge ‘transitie’- dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van de veranderingen. Hier hebben wij ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen en zo goed mogelijk op te anticiperen. Er zijn drie lagen waarop de Verkenningen zijn uitgerold: de basis laag is de fysieke leefomgeving De tweede laag is het sociaal domein– want er is continue een wisselwerking tussen het sociaal en het fysiek domein. Hiertoe hoort bijvoorbeeld de vergrijzing; sociale tendensen; individualisering; en governance. De derde laag is de ‘gebruiks-’ laag: -Hierbij horen onder andere de economische transitie (afhankelijkheid van ICT structuur: wordt hierbij steeds belangrijker); energietransitie; mobiliteit (een snelle en continue veranderende sector); en stedelijke druk.

Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie. Dit is de [link](#) naar onze facebookpagina, onderdeel van de publiekscampagne JouwNoord-Holland.

Het vervolg voor u zal plaats vinden in de confrontatiefase, in juni willen wij een nieuw gesprek organiseren waarvoor we u opnieuw zullen benaderen. Deze gesprekken zullen niet vanuit een bepaald thema worden ingestoken, maar vanuit een bepaalde opgave of gebied. Dit betekent dat organisaties en instellingen vanuit verschillende ‘thema’s met elkaar in gesprek zullen gaan over bepaalde (gebieds-)opgaven.

→ Vraag (Peter Graven): *Hoe speel je in op de dingen die je niet weet, hoe blijf je flexibel (is ook zeker een worsteling vanuit Landbouw)?* Je kan niet een visie opstellen die tot 2050 overeind kan blijven, Maar zo goed als kan moet je duidelijkheid bieden en ruimte bieden aan ontwikkelingen die zich wel/of niet voor gaan doen. Daarom denken we ook in ontwikkelprincipes – we vormen een kompas.

→ Vraag (Jeroen Noot): *Hoe worden de partijen betrokken in de confrontatiefase?* In juni komt er een groot werkcongres waarvoor iedereen benaderd wordt.

Agendapunt 2) Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland en waar wordt de nadruk gelegd:

Opmerking Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Hoe komen jullie aan 'gezonde leefomgeving' als nummer 1 uit de poll? Want het lijkt uit de enquête dat het juist verlies van biodiversiteit is – 'gezond' staat in de enquête als verlies van ruimte, waterkwaliteit en biodiversiteit **dus** niet als gezond. Let op je definities: gezonde leefomgeving is een bundeling van een aantal aspecten, geeft een beetje een vertekenend beeld.

Alex Schotman, Wageningen Environmental: Noodzakelijk om iets bij te dragen aan Veenafbraak en natuur inclusieve landbouw en behoud van biodiversiteit: deze aspecten kunnen samen elkaar versterken en verbeteren. Daarnaast zijn korte ketens nodig voor boeren (de markt).

Waterpeil omhoog brengen in het maaiveld (diepe veenweidegebieden), dan maak je melkproductie van hoge kwaliteit nodig en versterk je het behoud van biodiversiteit – hier kunnen agrarische ondernemers niet zelf op acteren. Het is van belang om een open landschap met behoud van biodiversiteit te waarborgen.

Rona Uitentuis, LTO: Maar dit brengt het verdienmodel in gevaar en zelfs diergezondheid – en als burgers kijken naar het kopen van producten dan kijken ze naar de prijs.

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Veenweidegebied ligt een specifieke opgaven – als boer kun je net genoeg verdienen om overeind te blijven maar ben je geen wereldspeler – dit komt omdat we geen keuzes maken. Keuzes maken is wel belangrijk als we kijken naar de toekomst: circulaire economie, biodiversiteit, klimaatverandering.

Heel belangrijk om met goede definities te werken.

Peter Graven, PNH: we leven in een wereldeconomie – we zijn de tweede exporteur van agrarische producten in de wereld (een hele keten zit hier achter): we moeten echt keuzes maken.

Er zijn gebieden die wel of niet rendabel zijn – er zijn grootschalige en kleinschalige ondernemers – we moeten keuzes maken om te verduurzamen maar natuur inclusieve landbouw is daarvoor niet de enige optie. We moeten inderdaad naar een korte keten, maar ook zeker kritischer kijken naar wat we waar willen.

Rona Uitentuis, LTO: Het is niet zo zwart-wit, boeren willen graag een bijdrage leveren aan verduurzaming en biodiversiteit.

Sander van Voorn, Greenport Aalsmeer: Ik zou die voedsel- economie een plek willen geven, daartoe moet men je eigen productie houden, want je behoud zo kennis over het maken van voedsel in de stad en het vervoeren van voedsel naar/van de stad/land.

Namens de sierteeltsector: groeit 3 % gemiddeld per jaar, richt zich steeds meer op handel en transport en minder op productie. Meeste productie gaat naar andere landen, maar er blijven wel nicheproducten (die kunnen de afstand niet overbruggen).

Visie Aalsmeer: welke factoren zijn van invloed op de productie in Aalsmeer? – De nicheproducten blijven bestaan, en productie is belangrijk voor behoud van de sector. We hebben bedrijven en overheden betrokken om te kijken waar wel/niet geproduceerd kan worden. Het is een verhaal van ondernemers geworden. De benodigde productieruimte betreft 450 hectare, maar we hebben 800 hectare ter beschikking in Noord-Holland Zuid: daar is ook verstedelijkingsopgaven (het een sluit het ander dus niet aan).

Aansluiting op CO2 leidingen en warmtenetten is noodzakelijk om te kunnen blijven concurreren op de wereldmarkt. En levert daarnaast een zeer grote bijdrage aan de energietransitieopgave, nu alleen nog wel een onrendabele investering en heeft dus subsidies nodig. (elke geïnvesteerde euro in glastuinbouw levert meer reductie op dan elke euro in een windmolen). Samengevat: productie is belangrijk voor het behoud van de sector – voor de productie moet je een ruimtelijke visie maken waarbij ondernemers trekker zijn, waarbij warmtenetten en CO2 van groot belang zijn. We willen aansluiten bij andere 'sectoren' (van de MRA)- waaronder Wonen en Energie. Schiphol hindert de transformatieopgaven. We kunnen een enorme rol spelen in de energietransitie en de woningbouwopgaven. Confrontatie die moeten worden aangepakt: Schiphol versus glastuinbouw/woningopgaven + Energietransitie. Nodig van de provincie: Geld is nodig om dit project (de visie) verder te genereren.

Jeroen Noot, Greenport NHN: wij zijn ook bezig met visievorming – hoe ga je nou omschakeling maken in energiebehoefte (wkk-installatie)? Is een lastige vraag, want het zit in het verdienmodel van ondernemers.

Sander van Voorn, Greenport Aalsmeer: het argument van een oude economie nu en een nieuwe economie later – moet over het hoofd worden gezien: een investering nu is erg belangrijk en rendabel. We kunnen meer produceren per vierkante meter – ook efficiënter produceren: minder ruimte nodig dan er nu beschikbaar is (hangt wel ervan af of de 'vertrokken' bulkgoederen terugkomen - Die ruimte is gereserveerd in de visie). Maar de ruimte die er 'over' ligt is nodig om het geheel rendabel te houden.

Rona Uitentuis, LTO: keuzes maken is mogelijk, lastig maar mogelijk. LTO wil Noord-Holland als één gebied, fijn dat dit ook door GS wordt erkend. 1 ontwikkelprincipe: behoud door ontwikkeling – Noord-Holland moet niet worden gezien als een foto die vergeelt, maar als een film: ontwikkeling is juist nodig om te behouden wat je nu hebt. Schaalvergroting is een zege. We willen verantwoordelijkheid nemen voor natuurinclusieve landbouw en biodiversiteit – maar de uitwerking daarvan moet aansluiten bij de praktijk – het is daarom belangrijk voor de provincie om dit te laten aansluiten. Bodemvruchtbaarheid is daarbij belangrijk, maar laat ook ruimte aan boerenslimheid, want die zit er. Er ligt dus bij de sector een grote verantwoordelijkheid voor natuurinclusieve landbouw en biodiversiteit. De bal ligt hiervoor echter wel bij de sector zelf de urgentie wordt ook gevoeld bij de sector zelf. Kan bijvoorbeeld bijdragen aan bodemvruchtbaarheid. Er hoeft dus niet met natuur te worden geconcurrereerd (voorbeeld boer op Marken.)

Agrarisch natuurbeheer gaat goed samen met economische rendabele melkveehouderij – ook in Noord-Holland. Natuur en landbouw moeten samen gaan en niet tegen elkaar werken. Peter Graven, PNH: 2050: Minder water, meer verstedelijking, meer geld, grotere vraag naar eiwitten – hoe kunnen we hierin sturen als provincie?

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Meest kostenefficiënt is het om het veenweidegebied een moeras te maken: keuzes maken is hierin belangrijk, het is een én, én verhaal, maar wel als je keuzes maakt en gebieden bepaalde functies toewijst.

Wij willen samenwerken met de agrarische sector – natuur en landbouw kan samenwerken.

Instrument van regionaal landschap kan daartoe bijdragen + we hebben een Greenport Amsterdam nodig: die lokale producten en diverse producten aan de man brengt en voorziet in de voedselvraag.

Provincie als gebiedsregisseur kan bijdragen aan de samenwerking tussen natuur en agrarische landbouw (NB. dit kan eventueel via een andere lijn worden uitgezet binnen de provincie).

Jeroen Noot, Greenport NHN: Er zal op een grotere schaal geopereerd moeten worden, keuzes maken: kleinere locaties vervangen door grotere locaties + Greenport NHN is een draaischijf met korte ketens en kennisontwikkeling én economische kracht.

Logistiek systeem is hierbij van belang – de verbindingen naar het Noorden moeten goed blijven/kunnen ontwikkelen.

We krijgen andere verschijningsvormen van landbouw – op water, op gebouwen, - maar het is onduidelijk wat hier nog op moet gebeuren/hoe het gaat lopen en wat er nodig is: dit is een belangrijke vraag voor ruimtelijke ontwikkeling – flexibiliteit en wendbaarheid is nodig.

Ton Bossink, PNH: hoe moeten we *footloose* zien: moet je waterteelt en industrieteelt samenpakken om het rendabeler te maken?

Jeroen Noot, Greenport NHN: Is een lastig verhaal, want de ontwikkelingen zijn nieuw en onzeker. En het blijft onduidelijk of het uiteindelijk rendabel is. De toekomst van waar je wat teelt is onzeker en in transitie. Gedeeltelijk footloose, gedeelte standvast: wat is de tijdsspanne: afhankelijk van de eerste investeerders en hoe hun ontwikkeling gaat. Deze bedrijven kunnen in theorie geclusterd worden op bedrijventerreinen, dit geeft nu echter te veel onzekerheid en vraagt te hoge investeringen die voor een onderneming nu niet is op te brengen.

Sander van Voorn, Greenport Aalsmeer: goed dat de provincie dit proces faciliteert – kennis nemen van de ontwikkelingen.

Peter Graven, PNH: We moeten duurzamer: ondernemers gaan dus anders produceren – de trend van waterteelt (ed.) zal waarschijnlijk doorzetten maar hoe en wanneer is onduidelijk. Daarnaast worden ondernemers gedwongen om aanpassingen te maken door processen zoals klimaatverandering – we zijn dus zeker in verandering/ontwikkeling.

Martijn de Jong, Natuurmonumenten: Afweging: welk gebied gebruik je waarvoor? Bollenteelt ligt op een plek waar het meest schone water naar boven komt – maar is ook meteen de beste grond voor die bollen: hoe gebruik je dat gebied (voor wat)? Gen flexibiliteit: juist gebieden aanwijzen die een bepaalde functie hebben en daar dan ook op acteren.

Michiel de Graef, PNH: Zijn er dingen die we als provincie absoluut niet moeten doen?

Sander van Voorn, Greenport Aalsmeer: De provincie moet wél blijven stimuleren op innovatie, juist

dan kunnen de verbindingen tussen verschillende sectoren worden gemaakt (dankzij subsidies en cofinanciering).

Rona Uitentuis, LTO: niet alles in hokjes willen delen, en niet alles zwart-wit vastleggen – toekomst is onzeker dus flexibiliteit is belangrijk. + focus je op een ondernemer – een agrarisch bedrijf en geef die bedrijven/ondernemers de ruimte om van onderop te bewegen en bepaalde doelstellingen te halen. Laat er een wisselwerking plaats vinden van behoud en ontwikkeling: geef principes mee maar laat het binnen die principes flexibel werken: aan de ene kant ruimte bieden maar! De vraag hoe je dat het beste kan doen moet je stellen aan de boeren en ondernemers.

Geef het kader aan maar kleur het kader niet in.

Jeroen Noot, Greenport NHN: Concentratie heeft meerwaarde, maar moet wel zo gericht worden dat het uitvoerbaar is – maatwerk i.p.v. maakbaarheid. Ga niet op de stoel van de ondernemer zitten.

Verziltling: de oplossing voor verziltling is nog niet geschikt voor Noord-Holland, want Noord-Holland is nog niet zo verzilt – denk wel na over hoe je omgaat met zout/zoet water en hoe we dit inpassen in het landschap/de ruimte in Noord-Holland. Let dus op dat je de bestaande oplossing niet overneemt voor de PNH.

Alex Schotman, Wageningen environmental: Veenweide landschap is zeer belangrijk om te behouden – geef dat een werelderfgoed status i.p.v. de Schermer (zoals Beemster).

Enrico van Aggelen: Je ziet aan de ene kant een enorme schaalvergroting, maar je zit ook een enorme fijnmazigheid – de boer kan niet en de melk maken en de melk leveren: die faciliteiten (hubs) zijn nodig – vanuit je schaalvergroting moet je groottransport de kans geven richting de steden gaan. Houd rekening met mensen die gaan van Oost-West en mensen die in het Noorden willen werken én wonen + zorg ook voor de aansluiting met andere provincies.

Alex Schotman, Wageningen Environmental: Windmolens: hoe kijkt de landbouw daartegen aan, het beïnvloedt namelijk het landschap? Het zou ook mogelijk zijn om in de steden grote windmolens te bouwen? Peter Graven, PNH: kijk naar specifieke gebieden, maak combinaties, denk aan nieuwe ontwikkelingen (futurologen), dan hoef je misschien niet het hele landschap vol te bouwen met windmolens (o.i.d.) + data-industrie wordt enorm belangrijk, ook voor de agrarische sector.

Opgaven:

- mobiliteit (flexibiliteit en wendbaarheid)
- duurzaamheid
- energie-/warmtenetten
- woningopgaven
- Energietransitie vs. landbouwgrond
- inpassing van Schaalvergroting (grootschalige bedrijven in een kleinschalig landschap).

Vervolg (agendapunt 3)

Een vervolg zal in juni gepland worden – in de vorm van een groot werkcongres.

De uitnodiging staat om contact op te nemen wanneer u op een andere manier betrokken wilt worden.

Sessie 6: Mobiliteit

12 april, 15:00-17:00 uur

Aanwezig:

Laura Steur – Connexion
Hans Claus – ROCOV (rover)
Piet van der Linden – Fietzersbond
Ko Droogers - ANWB (Recreatie is ook een aansluitingsonderwerp)
Andries de Weerd – Schuttevaer
Hans Stammes – Schuttevaer
Nico van Nijendaal– ROCOV(Rover)
Rogier Beenders – RWS NWN
Richard Hoving – Amsterdam Economic Board
Jan Ipema – Omni (buurtbus vereniging)

In het kader van de Omgevingsvisie Noord-Holland zijn er diverse bijeenkomsten met belangenorganisaties en vertegenwoordigers. Dit verslag betreft de bijeenkomst over Mobiliteit en kent twee agendapunten: Toelichting proces en planning en een inhoudelijk deel over de wens en ambities van de partijen inzake de Mobiliteitsopgave.

Agendapunt 1) Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – planning en proces.

In de huidige fase, de Koersfase, vindt de formulering van lange termijn ambities plaats voor het ruimtelijk domein. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. Deze bijeenkomst is onderdeel van de Wensfase. De verschillende ruimtelijke ambities worden met elkaar geconfronteerd in de confrontatiefase. Dit leidt tot 3 verhaallijnen, die voorgelegd worden aan Gedeputeerde Staten (GS). Na de keuze van GS wordt het Koersdocument vrijgegeven voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017.

Het startpunt van deze fase is het Verkenningendocument. Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af?

Er zijn 49 opgaven terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is ‘transitie’ en zelfs hoge ‘transitie’, dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van (eventuele) veranderingen. Hier hebben wij (als provincie) ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen. Dit biedt wel de mogelijkheid er zo goed mogelijk op te anticiperen.

Er zijn drie lagen waarop de Verkenningen zijn uitgerold: De basislaag is de fysieke leefomgeving. De tweede laag is het sociaal domein, er is namelijk continue een wisselwerking tussen het sociaal en het fysiek domein. Hiertoe hoort bijvoorbeeld de vergrijzing, maar ook individualisering en governance. De derde laag is de gebruiks-laag: Hiertoe behoren onder andere de economische transitie; energietransitie; mobiliteit (een snelle en continue veranderende sector); en stedelijke druk.

Meer informatie over het Verkenningendocument en de drie lagen is te vinden op onze website. Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie. Dit is de [link](#) naar onze facebookpagina, onderdeel van de publiekscampagne JouwNoord-Holland.

De genodigden van deze en andere sessies worden in juni weer uitgenodigd. Deze gesprekken zullen niet vanuit een bepaald thema worden ingestoken, maar vanuit een bepaalde opgave of gebied. Dit betekent dat organisaties en (kennis)instellingen vanuit verschillende ‘thema’s’ met elkaar in gesprek zullen gaan over bepaalde (gebieds-)opgaven. Dit gesprek vindt plaats in de zo genoemde “confrontatiefase”.

→ Vraag Hans Claus, ROCOV: *Geldt deze Omgevingsvisie voor de gehele provincie?* – Ja, maar we beseffen dat er regionale verschillen zijn. Differentiatie in opgaven is een belangrijk element om rekening mee te houden: er moet maatwerk geleverd worden binnen de visie en recht gedaan worden aan provinciale verschillen.

→ Vragen Piet van der Linden, fietsersbond: *Hoe werkt het betrekken van de burgers, naast bedrijfsleven en middenveld?* We hebben een enquête gehouden onder 1600 Noord-Hollanders, goed verdeeld naar ratio en deze antwoorden nemen we mee in het opstellen van het koersdocument. Ook de facebookcampagne en grote bijeenkomsten zoals Sail en Bevrijdingspop zijn een belangrijk inspreek moment. Aan het einde van de koersfase worden keuzeopties samengebracht in samenhangende keuzerichtingen die inzichtelijk maken wat wel en niet verenigbaar is en welke keuzes er voor de provincie voorliggen – dit wordt ook meegenomen via de facebookpagina.

→ *Hoe werkt het met de Omgevingsvisie van gemeenten versus die van de provincie?* In principe is een visie zelfbindend, maar de visie werkt wel door in programma’s en verordeningen – dat kan botsen met plannen en visies van gemeenten, maar door in een vroeg stadium te communiceren en zo transparant mogelijk te werken hopen we dit te voorkomen of op te lossen.

→ Vraag Hans Claus, ROCOV: *Er is sprake van grote regionale differentiatie, hoe wordt daar mee omgegaan in de visie?* Regionale verschillen zijn benoemd in de Verkenningen, maar worden ook behandeld in de volgende fase: welke ambities zijn er en hoe verschillen die per regio.

→ Ko Drogers, ANWB: *Kust en IJsselmeergebied staan er niet in, zo ook het NIPT?* We hebben de dominante trends en ontwikkeling besproken, dus als je iets mist kan het zijn dat het geen dominante trends of ontwikkelingen is. Als we het echt hebben gemist, horen we het graag. Het is ook geen afgesloten project, we blijven bijleren en ontwikkelen.

Agendapunt 2: Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland, met de nadruk op Mobiliteit en waar wordt de nadruk gelegd.

Nico van Nijendaal, ROCOV: Het OV ontwikkelt zich, maar toch zijn mensen steeds slechter bereikbaar.

Laura Steur, Connexion: Is het huidige mobiliteitsantwoord nog nuttig in de hedendaagse maatschappij en in de toekomst? We moeten de kansen van techniek benutten: ABEL (van deur tot deur) is daar een voorbeeld van. Zoals de buslijnen nu rijden zijn ze ook niet altijd even nuttig – ze laten soms een grotere footprint achter dan personenauto’s. Hoe zorg je voor meerjarige langdurige zekerheid én houd je flexibele ruimte om te innoveren? Die combinatie is belangrijk! Men wil vooruit

kijken en dit vraagt stabiliteit maar ook wendbaarheid, aangezien nog niet alles zeker is. We investeren ook in fietsvoorzieningen.

Harry van der Pijl: Als we wendbaar moeten zijn, moet dan de hele keten veranderen; bied je dan ook vervoer aan van deur naar halte, naar fiets naar deur?

Richard Hoving, Board: Van deur tot deur met een deelfiets, deelbus, deelauto – mobiliteit moet een service zijn (worden). Aanbod gedreven mobiliteit gaat het probleem niet oplossen, je moet je richten op de vraag en die vraag richt zich meer op specifieke reizen, 'maatwerk reizen'.

Hans Claus, ROCOV: Dit is voor een deel technische ontwikkeling, maar de aandacht in de verkenningen aan techniek/ technologische ontwikkeling is minimaal. Zoals bijvoorbeeld de ontwikkeling van waterstof- of elektrische bussen. Er is een systeemontwikkeling nodig in het OV (Gelukkig staat die wel voor de deur). Er wordt volgens hem te sterk ingezoomd op de traditionele vervoersmiddelen.

Ko Droogers, ANWB: (Het bewerkstelligen van)Ketenmobiliteit is enerzijds een informatieprobleem, maar anderzijds een fysiek probleem: goede overstappunten moeten verbeterd en aangelegd worden. Het stimuleren van overstappunten moet ruimte krijgen in de visie. Denk ook aan Park en Bike (andere versie van P&R). Stel daar criteria voor op. Hij denkt daarbij aan plekken die goed bereikbaar zijn met de auto en goed zijn aangesloten aan het OV-net (bijv. Weesp/ Hoofddorp).

Nico van Nijendaal, ROCOV: Zie het voorbeeld van OV-fietsen, de mogelijkheid is er wel en het systeem werkt. Deelfietsen groeit in populariteit. Dit kan worden uitgebreid en verder ontwikkeld.

Piet van der Linden, Fietsersbond: Het toevoegen van fietsen (zoals OV-fietsen) bij drukke OV-knooppunten is tot nu toe niet gelukt, maar zou wel aansluiten bij het deur tot deur idee: van bus, naar fiets, naar deur.

Ko Droogers, ANWB: Er is ook een governance probleem: je bent afhankelijk van wegbeheerders voor bepaalde ontwikkelingen en die wegbeheerders zijn vaak afhankelijk van gemeente/provinciaal beleid.

Hans Claus, ROCOV: Waar de problematiek het grootste is, vaak in drukke steden, is juist de versnippering het grootst – daar is betere governance nodig: één actor die lijnen en ontwikkelingen en regels overziet en verbind.

Richard Hoving, Amsterdam Ec. Board: Deelsystemen komen (daarom ook) op: bedrijven zoals PostNL die andere taken overneemt.

Harry van der Pijl, PNH: Hoe lossen we het probleem op in landelijke gebieden, bussen die wel rijden maar waar niemand meer in ziet, lastige bereikbaarheid maar ook beschikbaarheid van systemen: Hoe gaat de techniek van deelsystemen ons hierbij helpen?

Laura Steur, Connexion: Invoeren van flexsystemen bij vervoeren van bepaalde doelgroepen: leerlingen/dementen/mindervalide. Er is maatwerk nodig. Dan moet er echter wel rekening gehouden worden met het probleem dat die doelgroepen niet allemaal dezelfde dagbesteding hebben (zoals allen om half 9 beginnen). Combineren van doelgroepen en vervoerssystemen én een duidelijke governance. Volgens de regels hebben bijvoorbeeld bepaalde mensen

(mindervalide/bejaarden) recht op een speciaal soort vervoer, hierdoor maken ze niet gebruik van OV en rijden er teveel bussen. Dat is zonde.

Jan Ipema, Omni: In grootstedelijke gebieden met de grootste problemen is tegelijk de meeste versnippering van actoren, dus complex. In buitengebied is daarentegen uit eigen initiatief een buurtbus ontstaan. Daar is wel ook meteen kleinschaliger, direct contact met verantwoordelijk ambtenaar mogelijk en daar bestaat meestal sowieso meer sociale cohesie.

Ko Drogers, ANWB: Kijk eens naar Automaatje – pilot (landelijk systeem), deze pilot is gericht op maatwerk wat betreft vervoeren. Bestaat voor diegenen die niet gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer.

Richard Hoving, Board: Als je naar Amsterdam kijkt – bv. Sluisbuurt- welke parkeernorm gaan we toepassen? Wellicht geen garages/parkeerplaatsen voor de bewoners? Daar MOET je dan gebruik maken van deelsystemen en andere/nieuwe mobiliteitssystemen en ketens aanbieden.

Harry van der Pijl, PNH: Amsterdam kent de schaarste in de stad voor de auto. Daar komen de deelsystemen wel los. Groter probleem dan de stad: hoe zit het met kernen als Weesp, Purmerend – de tussengebieden- hoe kom je daar tot een transitie, die recht doet aan de problemen die je hebt?

Piet van der Linden, Fietsersbond: Oplossing? Minder bouwen, om zo minder mobiliteitsproblemen te creëren of juist nieuwe woningbouwopgaven bij bestaande/nieuwe knooppunten. Slim kijken wáár je wát kan realiseren.

Hans Stammes, Schuttevaer: Maar altijd eerst opletten waarom iets niet gebruikt wordt. Niet ergens anders iets bij gaan bouwen als je door een verandering de huidige systemen kan verbeteren.

Hans Claus, ROCOV: het spoorvervoer voor de Noordvleugel moet misschien anders bekeken worden: wat je regionaal (noord) nodig hebt aan spoorvervoer, zou nevens geschikt moeten zijn aan het landelijke spoorvervoer i.p.v. ondergeschikt aan het landelijk systeem. De echte mobiliteitsproblemen zitten op stadsgewestelijk niveau. Dus ook meer naar een regionaal snel netwerk kijken, zonder te veel overstappen. Zoveel mogelijk rechtstreeks verbindingen tussen belangrijke bestemmingen. Daarnaast mist de verbinding: Haarlem – Amsterdam (zuid & Oost).

Laura Steur, Connexion: Het is niet óf auto, óf OV, óf fiets altijd – dit moet per dag kunnen wisselen afhankelijk van moment/weer/gemoedstoestand.

Richard Hoving, Board: Mensen (vooral jongeren) denken ook anders over mobiliteit – anders dan vroeger.

Hans Claus, ROCOV: Bereikbaarheid wordt belangrijker dan de vorm waarop. Van plek tot plek is het faciliteren van mobiliteit anders (Maar houd hierbij wel rekening met comfort en reistijd).

Harry van der Pijl, PNH: Meer woningen en arbeidsplaatsen in NH leidt tot meer verkeer. Uitbreiding van wegen/sporen gaat soms door de achtertuin en-of kwetsbaar (atuur-)gebied – hoe gaan we daar mee om?

Ko Droogers, ANWB: Capaciteitsverbetering is daarom nodig – er is veel winst ruimte aanwezig op dat gebied.

Hans Stammes, Schuttevaer: Zorg daarom voor aquaducten – lasten van varend verkeer en autowegen kunnen zo opgelost worden. Grootste knelpunten voor ons liggen bij de spoorbruggen (De Zaan, Purmerend), de A8/A9 – blijvende oplossing daarvoor is ondergronds bouwen (onder de vaarweg door). Dit vraagt om kostbare investeringen, maar die moeten gemaakt worden als je wil denken aan de toekomst en betalen zich dan ook zeker terug. Varen is nog steeds een belangrijke transportvorm, maar als je gemeenten en waterschappen hun gang laat gaan worden er geen beweegbare bruggen (o.i.d.) meer gebouwd, dit belemmert de beroepsvaart.

Transport over water kan ook vrachtwagens van de weg halen en dit ontlast de autowegen weer. Denk ook aan dit soort oplossingen! Als provincie moet je een visie hebben, die aangeeft wat waar wel en niet kan en hoe mobiliteit daarbij past. Daarbij kun je rekening houden met de normale vestigingsplekken van bedrijven en havens.

Harry van der Pijl, PNH: Hoe gaan we om met de woningbouwopgave? Prachtige locaties worden ontwikkeld, zoals kantoren of woonwijken, en die moeten dan weer goed verbonden worden. Dat kost geld/moeite/tijd en is niet (altijd) logisch. Moeten we naar een denklijn, die leidend kan zijn tussen de relatie infrastructuur, landschap, en leefbaarheid?

Richard Hoving, Board: In de logistieke sector en bij vrachtverkeer is nog veel te winnen: hiertoe kan data ontwikkeling/technologische ontwikkeling sterk bijdragen. Bouwlogistiek: Een op de drie vrachtwagens is bouw-gerelateerd: we hebben nieuwe ideeën nodig om dat slimmer te organiseren – nieuwe hubs. Stedelijk vervoer moet in 2025 emissievrij zijn – hier liggen ook veel opgaven die aangepakt kunnen worden en hierover wil de Board zeker verder (gezamenlijk) over nadenken. Intelligente transportsystemen zijn ook een uitkomst voor betere mobiliteit in de toekomst: slimmer en schoner. Slimmer organiseren van logistiek vervoer en samenwerking in de keten. Er valt nog veel in te winnen, op alle schaalniveaus.

Stadsdistributie is een onderwerp dat al vele jaren speelt. Nog steeds niet goed van de grond gekomen. Maar pakketbezorging groeit wel nog steeds. Moet wel veel sterker op worden ingezet, ook uit oogpunt van emissievermindering.

De vraag is veranderd – in vergelijking met 20 jaar geleden, laat staan over 20 jaar – de toekomst is onzeker maar bied ook veel kansen.

Rogier Beenders, RWS: De toekomst is onzeker – veranderingen komen eraan. Er zijn veel verschillende aspecten die meespelen bij het wel of niet doorpakken van veranderingen. Zoals gedrag en cultuur. Alle scenario's richting 2040 wijzen er op dat het op de weg vast komt te staan. Gaat niet alleen om meer asfalt aan te leggen. Kijk dus ook naar gedrag van de mobilist etc.

Piet van der Linden, Fietsersbond: Zelfrijdende auto's zijn geen gunstige ontwikkeling – ook niet qua verkeersveiligheid. Harry van der Pijl, PNH: Ook elektrische fietsen zijn niet altijd even veilig en de meeste fietspaden voldoen niet voor de elektrische fiets () – daar ligt een opgave.

Piet van der Linden, Fietsersbond: Zet in op een verdubbeling van het hoofdnetwerk van fietspaden en ontvlecht dat netwerk van het autonetwerk. Daarnaast moeten de fietspaden verbreed worden.

Ton Bossink (PNH) vat als voorzitter de discussie samen en komt tot de volgende opgaven:

Opgaven:

- Ketenbenadering;
- Governance;
- Schaalniveau;
- Technologische ontwikkeling: slimmer en schoner;
- Integrale benadering van mobiliteit en leefbaarheid;
- Gedrag en cultuur (hoe beïnvloedbaar is gedrag?).

Verdere aandachtspunten:

- Verkeersveiligheid (landbouwverkeer en fietsers);
- Recreatieve netwerken en knooppuntnetwerken;
- Snelfietspaden;
- Goederen vervoer: over de water als het kan, over de weg als het moet;
- opwaardering vaarwegen;
- infrastructuur moet altijd worden meegenomen bij nieuwbouw;
- Just in time levering over water neemt toe
- Faciliteer data-deling (rol overheid);
- Fysieke digitale infrastructuur: wat staat wel/niet aan de kant van de weg en hoe zorgen we dat we daar inhoud aangeven (denk aan Matrixborden die in de toekomst anders kunnen werken).

Half juni is er een werkcongres, die uitnodiging volgt zo snel mogelijk.

Sessie 7: Groen

2 mei, 14:00-16:00 uur

Aanwezig:

Natuurmonumenten - Claudia van Holsteijn
Staatsbosbeheer - Franke Hoekstra)
Recreatie Noord-Holland - Finette van der Heide
Recreatie Westfriesland - Karel Schoenaker
Recron - Arthur Helling
Milieufederatie NH - Erna Krommendijk

Agendapunt 1: Toelichting Omgevingsvisie Noord-Holland – Planning en Proces.

In de huidige fase, de Koersfase, vindt de formulering van lange termijn ambities plaats. De koersfase is te onderscheiden in een wensfase, een confrontatiefase en een besluitvormingsfase. De besluitvormingsfase wordt gestart met het besluit van GS tot vaststellen en vrijgeven van het Koersdocument voor besluitvorming door PS. Het GS-besluit is voorzien direct na het zomerreces van GS, op dinsdag 22 augustus 2017. Vaststelling door PS is voorzien op 2 oktober 2017.

Het startpunt van deze fase was het Verkenningendocument. Het Verkenningendocument is een feitelijk verhaal – welke trends en ontwikkelingen komen er autonoom op ons af?

Er zijn 49 opgaven zijn terug te vinden in de Verkenningen. De rode draad is ‘transitie’ en zelfs hoge ‘transitie’- dit brengt onzekerheid met zich mee over de impact van de veranderingen. Hier hebben wij ook niet altijd een antwoord op, maar dit is wel goed om te beseffen en zo goed mogelijk op te anticiperen. Er zijn drie lagen waarop de Verkenningen zijn uitgerold: de basis laag is de fysieke leefomgeving De tweede laag is het sociaal domein– want er is continue een wisselwerking tussen het sociaal en het fysiek domein. Hiertoe hoort bijvoorbeeld de vergrijzing; sociale tendensen; individualisering; en governance. De derde laag is de ‘gebruiks-’ laag: -Hierbij horen onder andere de economische transitie (afhankelijkheid van ICT structuur: wordt hierbij steeds belangrijker); energietransitie; mobiliteit (een snelle en continue veranderende sector); en stedelijke druk.

Op [deze pagina](#) vindt u de Verkenningen en de publieksvriendelijke versie. Dit is de [link](#) naar onze facebookpagina, onderdeel van de publiekscampagne JouwNoord-Holland.

Het vervolg voor u zal plaats vinden in de confrontatiefase, op 15 juni wordt er een nieuw gesprek georganiseerd waarvoor we u opnieuw zullen benaderen. Deze gesprekken zullen niet vanuit een bepaald thema worden ingestoken, maar vanuit een bepaalde opgave of gebied. Dit betekent dat organisaties en instellingen vanuit verschillende ‘thema’s met elkaar in gesprek zullen gaan over bepaalde (gebieds-)opgaven.

Vragen:

→ Erna Krommendijk (MNH): *Wat wordt het abstractieniveau van de Omgevingsvisie?*

Hier is nog geen concreet beeld van, moet uit het project komen. We hebben wel een vermoeden: soms gedetailleerd, soms op hoofdlijnen, maar we hebben in elk geval nog niets getekend. Hier is het onderzoek van Jandirk Hoekstra ook van toepassing.

→ *Hoe is de samenwerking met woningbouwlocaties, infrastructuur en mobiliteitsopgave etc. ?*

Maakt hier volledig onderdeel van uit. Juist de ontwikkelprincipes moeten helpen een antwoord te geven in hoe je de opgaven aanpakt. Dat is ook het voordeel van de Omgevingsvisie: een strategische visie in plaats van acht naast elkaar.

Toelichting vervolg: de drie verhaallijnen

Van koers/hoofdinvashoek naar ontwikkelprincipes met behulp van drie verhaallijnen die de keuzes die we kunnen en moeten maken sturen. Die drie verhaallijnen helpen om te komen tot de koers, met elk een dominante invalshoek die kunnen leiden tot samenhangende keuzerichtingen.

- Gezond en veilig, vanwege omgevingswet en resultaat uit het onderzoek. Met die invalshoek maak je bepaalde keuzes voor woningbouw, bijvoorbeeld i.v.m. de doorgroei van Schiphol.
- Economisch duurzaam
- Karakteristiek Noord-Holland: hoeft niet zozeer alleen maar beschermend te zijn, maar gaat ook over de NH-se ontwerptraditie. Landschap wel als maatgevend voor inpassingen.

(titels zijn nog niet definitief).

Staatsbosbeheer heeft er ook over nagedacht, en kwamen op 'Maakbaar Noord-Holland'. De enige constante is de verandering. Misschien raakt dit de 3e verhaallijn wel nog meer?

Met die ontwikkelprincipes gaat het erom op welke waarden je die baseert. Daarbij komt overigens ook dat dit voor verschillende delen van de provincie anders kan uitpakken.

Agendapunt 2: Wensen en ambities

Wensen en ambities over de (fysieke) leefomgeving van Noord-Holland en waar wordt de nadruk gelegd: aan de hand van het toegezonden stuk.

Toelichting Erna op het toegestuurde stuk (en de discussie die hieruit volgde)

Vanuit de opgaven van de verkenningen incl. blijven werken aan de natuurontwikkeling ook na 2027.

Ambities op hoofdlijnen. Belangrijke noties. Enerzijds een deel van NH met veel dynamiek. En waar veel mensen wonen, dus waar ook veel aandacht voor de woonklimaat moet zien. Prettig en leefbaar maakt dat er heus wel keuzes moeten worden gemaakt, bijv. t.a.v. groei van schiphol.

NH-noord, met een andere dynamiek, waar de aantrekkelijkheid van het landschap belangrijk is.

Verschillende soorten natuurgebieden, die verschillend kan waarden. Topnatuurgebieden, natuurnetwerken. Verbinden blijft een opgaven. Landschappen met landbouw. Ook aantrekkelijk voor de stedeling. Natuur en recreatie mee laten ontwikkelen met de verstedelijking. En niet alleen ontwikkelen, maar ook beheren. Misschien is beheer wel het belangrijkste om te regelen, dan begint het pas.

Veel investeringen: 21 % naar de belasting, maar komt dan niet ten goede aan hetzelfde doel.

Groene steden. Overall is natuur. Zorg voor groene structuren in de stad en naar het buitengebied. Voor de beleving, voor gezondheid, voor het klimaat aan de stad.

Nadenken over rol van intensieve/grootschalige landbouw: hoe kan dat meer samengaan met natuur?

Pak momentum: de markt voor de bollenteelt verandert, ga meer voor de niche ipv de bulk. Hier ligt dus samenhang tussen natuur en landbouw. Dus ook landbouworganisaties (LTO), naast koplopers (ook gesprekken mee aangaan), nadrukkelijk betrekken. Natuurorganisaties en terreinbeheerders willen vooral graag samenwerken met de koplopers in de landbouw.

André Smit: we moeten ook minder in gescheiden werelden denken.

Rondom met name de steden wil je meer verwevenheid tussen functies, geen monoculturen, niet alleen landbouw of alleen natuur.

'Natuur intensieve landbouw' (anders dan natuur inclusieve landbouw) moeten we steeds serieuzer nemen.

Landbouw inclusieve natuur bestaat ook. Het gaat om elkaar versterken, van twee kanten nader tot elkaar komen.

André Smit (PNH): elkaar meer opzoeken. Er bestaan te veel beelden over elkaar, zonder dat er met elkaar wordt gesproken.

Oproep ook om bepaalde functies minder te scheiden, maar meer te bundelen en zo juist winst te boeken.

Ton Bossink (PNH) geeft voorbeeld van Amsterdamse structuurvisie, de hoofdgroenstructuur en daarbinnen liggende knelpunten, waaraan programma's zijn gehangen om die op te lossen. Zoiets ook hier denkbaar?

André Smit (PNH): continu gaat het om een zoektocht van natuur samen met .... In plaats van vroeger waarin natuur naast bijvoorbeeld landbouw, of recreatie werd gezet. Meerdere doelen bereiken.

Beleving van de mensen van het landschap zit 'm niet in de biodiversiteit, in de natuur, in de landbouw etc.

Bouwstenen: leidraad, kwaliteitsbeeld, provincie die het goede voorbeeld geeft (André Smit, PNH).

Vervolg Erna Krommendijk (MNH): karakteristieke Noord-Hollandse soorten. Wat zijn dat, wat moet je daarvoor doen, wat heeft dat voor consequenties voor het omgevingsbeleid?

Ton Bossink reageert op de 15 voorstellen:

Deze zijn een ongelooflijk mooie basis voor ons. Twee onderwerpen die opvallen om dieper op in te gaan.

1. Schiphol (zit niet in de 15, maar eerder in het algehele verhaal)

2. Energietransitie

We moeten een switch maken, maar hoe gaan we dat waarmaken? Hoe kijkt men vanuit dat perspectief en de consequenties van hun insteek aan?

Een groot deel (13%) is bijv. door TATA-steel. Als we daarvoor oplossingen hebben, zijn al heel ver. Maar dan nog blijft er een grote opgave over.

Behoeft om dan experts op het gebied van energietransitie er bij te halen met de landschapsmensen.

Gaat ook om de kernvraag in welk Noord-Holland je wil leven.

Erna Krommendijk (MNH): Goed dat de organisaties hier nog 'ns dieper over na willen denken, i.c.m. het aangaan van gesprekken met anderen, met experts op het gebied van landschap en energie. Het gaat er om hoe we de consequenties gaan doordenken.

Schiphol: er staat "Niet kiezen voor ongeremde groei van Schiphol, maar voor Mainport ICT, dienstverlening, innovatieve en creatieve industrie en circulaire economie. En heel belangrijk: voor extra natuur en recreatiegebied."

→ *Wat zijn hiervan de consequenties voor andere opgaven? Gaat het om selectieve groei? In elk geval meer selectief dan groei.*

Wellicht ook keuze van Schiphol om prijsvechters niet meer toe te laten? Leef kwaliteit in de omgeving van Schiphol is ontzettend belangrijk. Nadenken of we willen dat het zo hard groeit als dat het kan groeien?

Met drie verhaallijnen krijgen we mogelijk ook drie verschillende smaken over hoe om te gaan met de groei van Schiphol. Wellicht ook investeren in andere economische dragers voor Schiphol.

Hier hoort ook bij groen inclusief bouwen.

Vervolg (agendapunt 3)

Zoals eerder aangegeven is er 15 juni een werkcongres gepland, waarbij we uw inzet en input goed kunnen gebruiken en waar we verder kunnen praten over de verhaallijnen en de keuzes voor Noord-Holland die daaraan verbonden zijn.

De uitnodiging staat om contact op te nemen wanneer u op een andere manier betrokken wilt worden.